

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת יתרו שנכתבו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 222

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים (פרק י"ח פסוק א')

לאיזה צורך יחסו את יתרו בייחוס כהן מדין שאין זו מעלה אלא ירידה ומן הראוי לכבודו הוא מן הראוי שלא להזכיר את הייחוס?

וביאר האור החיים שמה שכתוב שבח האיש באומרו כהן מדין לומר שהגם שהיו לו ב' בחינות הרמוזות בכהן מדין שהם היותו ראש למדין ואדוק לעבודה זרה אף על פי כן עשה ב' דברים ההפוכים לב' הפרטים, כנגד היותו גדול אומר חותן משה שנתחנתן לאדם שלא נודעה לו גדולה עדיין, ודבר זה יקפידו עליו נוהגי שררה ואין צריך לומר א' המיוחד לאומתו שיקפיד לתת בתו לאדם בלא שם, וכנגד היותו אדוק לעבודה זרה כמשמעות המובן מתיבת כהן אמר הכתוב בסוף הענין (י"א) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים ודבר זה אין בו חידוש ומעלה גדולה באמור כן גוי א' לקובעו בתורה אלא באמצעות מה שקדם ליחסו בשם כהן מדין ודבר גדול הוא שכהן אומה אחת מהם ובהם יעיד על כי הבל יפצה פיהם,

ועוד טעם שכתוב כהן מדין לומר באמצעות כן השיג לדעת כל אשר עשה ה', כי לאנשים הגדולים יתגלה ויודע הכל בצדק בלא תוספת וגרעון מה שאין כן לשאינם רשות הגם שיודע להם החדשות לא ידעו כל הדברים הנעשים.

שם:

למה נסמכה פרשת יתרו לפרשת עמלק?

וביאר רבינו בחיי לפי ששניהם היו זה הפך מזה ועמלק הוא בנו של עשיו הקרוב לנו עשו עמו רעה שבא ממרחק להלחם כנגדנו במדבר ויתרו שהיה מן האומות העולם עשה עמנו טובה שהיה לנו לעינים בדרך המדבר ונצטוינו לשלם לכל אחד ואחד כגמולו הראוי לו לעמלק שנמחה את שמו שכתוב שנמחה את זכר עמלק כענין שנאמר (דברים כה) תמחה את זכר עמלק וכו', ושנטיב ליתרו שנזהר בבני הקיני שהם יושבים בקרב עמלק ושלא נכרית אותם בהכריתנו את עמלק, וכן מצינו בכתוב ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל בעלותם ממצרים ויסר קיני מתוך עמלק.

שם:

למה בכל פעם קורא אותו יתרו ופעם חותן משה ופעם יתרו חותן משה?

וביאר בספר טעמא דקרא שאפשר לומר דבמקום שקורא אותו יתרו הוא מצד עצמו ובמקום שקורא חותן משה זה מצד שהוא חותן משה רבינו ובמקום שקורא שניהם יחד זה מצד שניהם. ובזה מדויק כל הפרשה דבתחילה וישמע יתרו חותן משה הוא ששמע ב' דברים את אשר עשה למשה ולישראל, ומצד מה ששמע לישראל על זה אמר וישמע יתרו היינו שמחמת זה נתעורר לתשובה ולבא, ומצד מה ששמע מה שנעשה למשה קורא חותן משה דבשביל שהוא חותן משה העירו לבו לבא, וכן ויקח יתרו חותן משה את צפורה וכו' היינו דמצד שהוא יתרו מחמת עצמו בא וגם מחמת שהוא חותן משה רצה להביא אשתו ובניו, וכן בסמוך ויבא יתרו חותן משה וכו', אבל יחד יתרו וכו' ויאמר יתרו וכו' מצד עצמו ולא מחמת שהוא חותן משה שזה אין שייך למשה, ויקח חותן משה עולה וזבחים וכו' היינו שהביא תודה וגם על מה שעשה לישראל וגם למשה וירא חותן משה וכו' ויאמר חותן משה אליו וכו' וזה רק משום שהיה חותן משה חס על חתנו שלא יתיגע ביותר ולכן כתוב רק חותן משה וכל הפרשה מדויק.

לישראל בשבילו כנגד ששים רבוא וירד לו כנגד כל האברים ולפי זה היה לו הרבה מן והיה יכול לעשות להם סעודה גדולה מזה ולפי פשוטו יש לומר כמו שכתב רש"י בסוף פרשת ויצא דכל סעודה נקרא לחם והכונה כאן על השלמים שהביא ואכלו ממנו כולם ועי"ל דאהרן בא לאכול החזה והשוק של שלמים דכל סעודה נקרא לחם (כדפירש רש"י ויקרא כא כא ובחולין ז: ד"ה אל תלחם) וזהו שהיה קרבן גר שחייב כמו שכתוב (בכריתות ח:) הביא עולה ושלמים יצא.

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות (פרק י"ח פסוק כ"א)

לכאורה היה ראוי לכתוב ואתה תבחר כמו שאמר משה ויבחר משה אנשי חיל?

וביאר רבינו בחיי שלפי שהאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ועם כן הוצרך לכתוב בלשון תחזה שהוא לשון נבואה ומלשון מחזה וחזון והכונה שיצטרך לנבואה בבחינת הזאת או יאמר ואתה תחזה בהכרת פנים מכח חכמת הפרצוף שהיה יודע ובקי בה בהיותו שלם שבשלמים וגדול שבנביאים וחכם הרזים ולכך כתב ואתה כלומר ואתה בעצמך ולא על ידי ציווי.

אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלקים ויכלת עמך וגם כל העם הזה על מקמו יבא בשלום (פרק י"ח פסוק כ"ג)

צריך לדעת כוונת אמור וצוך, אם להמלך בגבורה הוא אמר כבר אמר לו כן פעם אחת דכתיב (פסוק י"ט) איעצך ויהי אלקים עמך, ומה צורך בכפל הדברים? וביאר האור החיים שנתכוון לומר לו תשובה על מה שיטעון כי סוף כל סוף הוא מונע מעצמו המצות ואין ממידת הצדיקים להקל מעליהם המצות הגם כי יעף וכי יגע כי אדם לעמל יולד (איוב ה') בעמלה של מצוה, ולזה אמר אליו וצוך אלקים וגו' פירוש כי הנה ידוע הוא עוצם הכח אשר יצטרך לאיש נביא, וצא ולמד ממאמרי דניאל (דניאל י') בדבר אליו מלאך ומזה תשכיל לדברות אל, ולזה תמצא שאמרו חז"ל (נדרים ל"ח.) אין נבואה שורה אלא על גבור, והן אמת כי משה זיכך גופו ולא יארע לו התשות כח, אבל על כל פנים לא יכול להתאזר כל כך כשיהיה חלש בטבעו, ולזה אמר אליו כי שיותר מצוה זו שיכולה להתקיים על ידי אחרים כדי שיקיים מצות הנבואה שאינה יכולה להתקיים על ידי זולתו, והוא אומר אם את וכו' וצוך אלקים פירוש כאשר יצוך אלקים המצות אשר הוא מצוך בהודעת התורה והמצוה תוכל עמוד בהם פירוש יהיה בך כח לעמוד בהם, ואולי כי דקדק לומר לשון עמידה לומר כי יהיה בו כח לקבל הנבואה מעומד כאומרם חז"ל (זהר ח"א קע"א.) כי שאר הנביאים היו נופלים על פניהם מה שאין כן משה דכתיב ונצבת שם וכו' (שמות לד ב) פה עמוד עמדי (דברים ה כח), ולזה אם לא יקל מעליו זה יהיה לו סיבה שיגרע מצדיק עינו חס ושלום ולא יוכל עמוד.

העלון נתרם

ולרפו"ש הרב יצחק יעקב בן שנדל יפה בתושח"י

והרב אברהם בן שרל-שרה בתושח"י

והרב חיים בן שרה בתושח"י

והרב צבי יהודה בן פסיה בתושח"י

ולע"נ הרב בנימין בן ר' שלמה זלמן אפרים מצגר זצוק"ל נלב"ע ח' אב תשע"ט

ורעייתו מרת לאה בת ר' שאול מצגר ע"ה נלב"ע כ"ד אדר א' תשע"ט (נפטרו ללא זרע)

ואפרים בן רימה ע"ה נלב"ע י"ב טבת תש"פ

וסבתי מרת דינה רייזל שושנה בת אברהם יצחק וולפא ע"ה נלב"ע כ"א שבט תשס"א

ניתן לקבל את העלון במיל: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים 0534157546

חדש: ניתן להוריד את העלון באתר דרשו, ביום חמישי. הדרכה: לדרשו ובחורים הורדת עלונים לחפש עלון בשם פנינים נפלאים, (לעלון קוראים פניני הפרשה – פנינים נפלאים).

וביאר בספר דרכי מוסר שאינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד תלוי מי המשמע וכשיתרו שמע יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכל הנסים מאנשים פשוטים לא עשה עליו רושם כל כך עד כדי אמירת ברוך ה' אבל כששמע על כל הנסים מפה קדשו של משה רבינו נתרשם כל כך עד שאמר ברוך ה'.

שם:

מה פשר הכתוב "על אודות ישראל"?

וביאר החיד"א שבגלות מצרים הירבה הקב"ה באותות ובמופתים ונפלאות, ומנין לנו שכל מה שעשה ה' לא עשה אלא בשביל ישראל ושמה תאמר שהכל נעשה כעונש לפרעה שחרה אף ה' על התנהגותו של פרעה ועל שהתריס כלפי מעלה "מי ה' " "לא ידעתי את ה' " וכיוצא בזה ואם היה לו כבוד ומורא והיה מתחנן להוציא כאור משפטו אפשר שה' לא היה מפליא בו את מכותיו והיו ישראל נשאים עבדים אצלו ובתנאי שלא ישעבדם יותר מדי ומהי אם כן העדות והראיה כי כל מעשה ה' היה רק בעבור ישראל, אלא אחרי צאתם הצילם ה' ממצרים ומעמלק והנחם בדרך ישרה לבל יכם שרב ושמש והקיפם בענני כבוד ומכאן שנפלאות ה' גם אלה שבמצרים היו בשבי ישראל וזה שנאמר "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל" בעבורם ולא כעונש לפרעה על שהתריס נגדו יתברך והראיה "את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילם ה' " ומכאן שבשביל חביבותם של ישראל עשה ה' הכל.

ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים (פרק י"ח פסוק ט')

מהו פשר הדגש שהדגישה התורה "על כל הטובה"?

וביאר הגרי"ז מבריסק על הפסוק "כי בדבר אשר זדו עליהם" (פסוק י"א) כי ישראל ידעו רק על מה שעולל להם פרעה בפועל אך את אשר זמם במחשבתו לעשות לא ידעו ולא כן יתרו שהיה מיועציו של פרעה והשתתף בעצתו (סנהדרין קו). ומכאן שידע לא רק מה שעשה בפועל אלא גם את אשר זממו המצרים לעשות ועל פי זה אפשר ליישב כוונת הכתוב "על כל הטובה" היינו בין מה שעולל פרעה בפועל ובין מה שחשבו המצרים במחשבתם לעשות ולהרע לישראל.

ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד המצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת

יד מצרים (פרק י"ח פסוק י')

לכאורה יש כאן כפל לשון "אשר הציל אתכם" "אשר הציל את העם" מה פשר של הכפילות הזאת? וביאר הנתיות המשפט כי ההצלה הראשונה הנזכרת בפסוק מתייחסת לישראל אשר נגאלו משעבוד מצרים ומשום כך אומר יתרו "אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה" שכן הוא מדבר אל משה וישראל אשר קיבלו את פניו, וההצלה האחרת הנזכרת כאן היא הצלתו של הערב רב אשר עלה איתם ממצרים והבדלתו מאמונת מצרים האלילים וקירובו תחת כנפי השכינה ומשום כך נאמר "אשר הציל את העם מתחת יד מצרים" שכן לא דיבר על בני ישראל ומקבלי פניו כי אם על העם קבוצת הערב רב אשר עלתה עם בני ישראל ולפירוש זה הבדל יש בין ההצלה הנאמרת בישראל אשר משמעותה רווח ופדות ובין לשון ההצלה הנאמרת בערב רב אשר משמעותה הבדלה והפרש שכן הפורשו והובדלו לעבודת ה'.

ויקה יתרו חותן משה עלה וזבחים לאלקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן

משה לפני האלקים (פרק י"ח פסוק י"ב)

למה פתח בזבחים וסיים בלחם?

וביאר בספר טעמא דקרא שנראה שזבחים לא רצה לתת להם כי מצותו על הבעלים לאכלו ורק על הלחם הזמין כדי לברך בזימון וכדמסיים ויאמר יתרו ברוך ה' וכו' ואין מזמין אלא על הפת.

שם:

יש לעיין איזה לחם אכלו הרי היה להם עומר מן לא פחות ולא יותר כדי מאכלו?

וביאר בספר טעמא דקרא על פי המדרש תהלים פע"ח סי' ד' בשש שעות ביום בא יתרו וירד המן

ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה (פרק י"ח פסוק ג')

למה הוצרך לכתוב את טעם השם בפעם השניה אחר שכתבו בפרשת שמות (לעיל ב' כ"ב)?

וביאר האור החיים כדי שתדע כי הוא זה האמור בפרשת שמות ולא אחר שנקרא על שמו.

ועוד טעם כי חש הכתוב שיאמר האומר כי טעם שקרא לו שם גרשום הוא לצד שגרשו יתרו מעל שלחנו או מביתו, והגם שאמר הטעם גר הייתי, ואולי לצד שלא ירגיש יתרו אמר כן, לזה חזר הכתוב והצדיק הדברים אפילו בזמן שלא יחוש להרגשת יתרו כי טעם השם וכו' **כי אמר** וכו'. ופירוש משמעות כי אמר גר וגו' פירשתיו בפרשת שמות.

ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי

אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה (פרק י"ח פסוקים ג'-ד')

לכאורה היה ראוי שעל שם הנס שייקרא על שמו ילדו הראשון ומדוע קרא את שם אליעזר על שם הנס רק לבנו השני? ועוד איזה ענין ותועלת יש לקרוא לילד על כי "גר הייתי בארץ נכריה"? וביאר החפץ חיים שבעת שבא משה ליתרו עדיין לא נתגייר יתרו ובודאי עדיין לא היו מעשיו מתוקנים כלל וכמו שאמר לקמן (פסוק י"א) "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" משמע שעד עתה לא ידע והיה משה מתיירא שלא ילמדו ממעשיו ולפיכך כאשר נולדו ילדיו הזדרז משה לקרוא לבנו הראשון גרשם "כי אמר גר הייתי" ועל ידי כך ביקש משה לקבוע בנפשו כי פה בארץ הוא רק בבחינת גר בארץ נכריה ועתיד הוא לשוב למקורו בצרור החיים ששם הוא בבחינת תושב וכמו שנאמר (בתהלים ט) "גר אנכי בארץ תושב ככל אבותי" ועל כן צריך הוא להזהר במעשיו לבל יושפע לרעה מהשפעות זרות.

ויבא יתרו חותן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלקים (יח ה)

הרי קודם בא אל המדבר ורק אחר כך הגיע אל משה ואם כן מדוע הפך הכתוב את הסדר והזכיר את משה לפני המדבר?

וביאר המהרי"ל דיסקין שבאה התורה לרמז כי מיד עם כניסתו למדבר מצא את משה רבינו ודבר זה אינו מדרך הטבע שכן בדרך הטבע היה צריך לטרוח הרבה ולחפש הרבה בשטחי המדבריות הגדולים והשוממים עד שהיה מוצא את מחנה ישראל ולולא עזרת ה' ודאי היה תועה זמן רב וה' היה בעזרו ו"הבא לטהר מסייעין אותו" וסייעתא דשמיא זו נרמזה בפסוק המספר כי הגיע יתרו מיד אל משה ואל המדבר אשר חנה שם.

ויבא יתרו חותן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלקים, ויאמר

אל משה אני חותנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה (פרק י"ח פסוקים ה'-ו')

מה הטעם ששינה הכתוב את הסדר הפסוקים וכתב בפסוק ה' בניו לפני אשתו ובפסוק ו' מסדר את הסדר והקדים את האשה לפני הבנים?

וביאר האור החיים על פי דברי חז"ל (מכילתא, שמו"ר כאן) שאמר יתרו למשה אם אין אתה יוצא בגללי וכו', אם כן משנה את סדר הפסוקים ובגלל זה הקדים האשה לבנים שאם לא יעשה בשבילה יעשה בשביל הבנים, מה שאין כן כשהודיע הכתוב ביאתם למדבר וסדרם סדר החשוב חשוב קודם הקדים הבנים, והגם שהקדים שם יתרו לבנים וכאן סדרו קודם לאשה שיורה שהוא למטה ממנה, הוא יתרו דבר בעונה ושפלות אבל הכתוב כבדו והקדימו לצד היותו חותנו של משה וצריך לכבדו אפילו משה דכתיב (ש"א כ"ד) ואבי ראה גם ראה.

ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל התלאה

אשר מצאתם בדרך ויצלם ה' (פרק י"ח פסוק ח')

לכאורה מה נשאר למשה לספר ליתרו אחרי שכבר שמע כל זה מקודם? ולמה רק אחרי ששמע ממשה אמר "ברוך ה' אשר הציל אתכם" ולא ברך מיד ברוך ה' במדין הרי גם שם שמע הכל ומה נתווסף לו עכשיו?